

УДК 351.741:159.923

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ПРАВОСВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ІЗ РІЗНОЮ ВИСЛУГОЮ РОКІВ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Юрченко-Шеховцова Т.І., науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення
Національна академія внутрішніх справ

У статті на основі проведеного емпіричного дослідження представлено аналіз диференціації окремих компонентів правосвідомості поліцейських. Автором виявлено статистично значимий зв'язок між розвитком когнітивного складника правосвідомості поліцейських, їх прагненням до подальшого вдосконалення своїх здібностей і до активних дій заради професійного обов'язку як усвідомленої необхідності та стажем їх служби в правоохоронних органах.

Ключові слова: правосвідомість, поліцейський, стаж роботи в правоохоронних органах, професійні знання.

Юрченко-Шеховцова Т.И. ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КОМПОНЕНТОВ ПРАВОСОЗНАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛИЦЕЙСКИХ С РАЗНОЙ ВЫСЛУГОЙ ЛЕТ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНАХ

В статье на основе проведенного эмпирического исследования представлен анализ дифференциации отдельных компонент правосознания полицейских. Автором выявлена статистически значимая связь между развитием когнитивного компонента правосознания полицейских, их стремлением к дальнейшему совершенствованию своих способностей и к активным действиям ради профессионального долга как осознанной необходимости и стажем их службы в правоохранительных органах.

Ключевые слова: правосознание, полицейский, стаж работы в правоохранительных органах, профессиональные знания.

Yurchenko-Shekhovtsova T.I. PECULIARITIES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL COMPONENTS OF THE SENSE OF JUSTICE OF MODERN POLICEMEN WITH DIFFERENT SENIORITY IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES

In the article, based on the empirical study, an analysis is given of the differentiation of the individual components of the police's sense of justice. The author reveals a statistically significant relationship between the development of the cognitive component of the police's sense of justice, their desire to further improve their abilities, to act actively for the sake of professional duty as a conscious necessity, depending on the length of their service in law enforcement agencies.

Key words: sense of justice, policeman, length of service in law enforcement agencies, professional knowledge.

Постановка проблеми. Професійна діяльність поліцейського передбачає наявність у нього сформованого високого ступеня правосвідомості, компонентами якої є правові знання, правова інтуїція, правові установки й цінності. Доведено, що більшість професійно важливих якостей правоохоронців зумовлені цими компонентами правосвідомості (повага прав і свобод людини, знання законів, рішучість тощо) [1, с. 47]. Кожна з компонентів відіграє важливу роль у процесі виконання працівниками Національної поліції України службових обов'язків, а системно вони є необхідною умовою ефективності, доцільності та законності реалізації правоохоронної діяльності [2, с. 109].

Актуальність цієї проблематики особливо гостро відчувається нині у зв'язку з взаємозумовленістю правосвідомості поліцейського та тих трансформаційних змін, що супроводжують реформування органів вну-

трішніх справ і впровадження в їх діяльність інноваційних технологій. Безумовно, ефективності цих змін та суттєвому підвищенню ступеня правосвідомості сприяє оновлення кадрового потенціалу Національної поліції України, до лав якої усвідомлено прийшли молоді, активні люди сучасної формації. Це викликає в суспільстві надію на появу нового типу правоохоронця, який сприймає основні принципи правової держави та успішно орієнтується в сучасному правовому просторі.

Водночас формування високого рівня правосвідомості поліцейських Національної поліції України як умови їх професіоналізму потребує цілеспрямованої та досить тривалої роботи, оскільки правосвідомості людини загалом притаманні певні протиріччя, зокрема динамізм і консервативність, креативність та ідеологічна інерційність тощо.

Не підлягає сумніву, що без знання права та здатності до його точного засто-

сування, без уміння захищати права й інтереси громадян, суспільства та держави від порушення законів, без спроможності розкривати злочини, збирати докази, необхідні для подання до суду, правоохоронець не в змозі успішно виконувати свої функціональні обов'язки [4, с. 68]. Зокрема, А.Д. Бойков цілком слушно зауважує, що до неодмінних детермінант професійної правосвідомості поліцейських належать знання законодавства й теоретичних основ юридичної науки, переконаність у цінності права як основи волі та справедливості, уміння користуватися правовим інструментарієм [5, с. 78].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка сучасних вітчизняних і закордонних науковців переймалися проблематикою теоретико-методологічних засад формування правосвідомості правоохоронців. На особливій ролі головних компонент правосвідомості поліцейського, на їх місці в забезпеченні правопорядку й ефективної діяльності окремих фахових напрямів поліції наголошували багато дослідників. Водночас низка актуальних питань стану й перспектив розвитку правосвідомості сучасного працівника Національної поліції України не знайшла своє наукове опрацювання в роботах учених. Ретельний їх аналіз сприяв здійсненню авторського дослідження динаміки правосвідомості поліцейських упродовж періоду становлення Національної поліції України з метою оптимізації шляхів і засобів її формування та корекції.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати результати проведеного анкетування поліцейських щодо ступеня вираженості в них окремих компонентів правосвідомості. Для її досягнення необхідно виконати такі завдання: а) визначити загальні характеристики основних компонентів правосвідомості поліцейських; б) виявити статистичні відмінності компонентів правосвідомості поліцейських із різним стажем служби.

У дослідженні взяли участь 184 поліцейські Національної поліції України. Емпіричне дослідження проводилося під час проходження ними курсів підвищення кваліфікації на базі Інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ України.

Обрахунки отриманих результатів проводилися за допомогою χ^2 -критерію Фішера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірка була розподілена на три групи залежно від досвіду практичної роботи в правоохоронних органах та Національній поліції України (з моменту реформування правоохоронної системи в Україні). До

першої групи увійшли поліцейські, які працюють у поліції не більше 3 років, до другої групи – поліцейські, які мають стаж роботи в правоохоронних органах від 3 до 10 років, до третьої групи – поліцейські, які мають стаж роботи в правоохоронних органах від 10 до 20 років, а також понад 20 років.

Аналіз результатів анкетування (див. таблицю 1) виявив, що наявність знань принципів і норм права для майже всіх опитаних поліцейських (94–99%) є необхідними. Наявність знань принципів і норм права вважають необхідним для себе та своїх колег найбільше представників другої групи порівняно з третьою групою ($p=0,044$). Не вважають за доцільне декілька опитаних третьої групи на відміну від другої ($p=0,016$). Не змогли відповісти деякі представники першої групи порівняно з другою групою ($p=0,018$).

Згідно з отриманими даними більшість респондентів (75–86%) іноді відчувають брак знань у галузі права під час вирішення питань у службовій діяльності. Найбільше відчувають брак знань у галузі права в службовій діяльності представники першої ($p=0,004$) та третьої ($p=0,019$) груп. Не відчувають зовсім брак знань у галузі права майже кожний п'ятий представник другої групи, що найбільше виражено порівняно з респондентами першої ($p=0,005$) і третьої ($p=0,013$) груп. Щодо третьої групи респондентів у першій групі ($p=0,039$) найбільше невизначених опитаних поліцейських із приводу їх рівня знань у галузі права.

Найбільшу перевагу в отриманні правової інформації опитані надають спеціалізованим джерелам. Майже половина всіх опитаних (46%) вважають за краще отримувати інформацію про державу та право, зміни в законодавстві за допомогою освіти (підвищення кваліфікації, тренінги, семінари, курси тощо). Кожен четвертий (24–25%) першої й третьої групи та кожен п'ятий (18%) другої групи отримують правову інформацію за допомогою мережі Інтернет. Від 14% до 20% – через засоби масової інформації (журнали, газети, телебачення, радіо). Кожний десятий опитаний (12–13%) здатний самостійно вишукувати необхідну інформацію.

До запропонованих джерел отримання інформації про державу та право, зміни в законодавстві невелика кількість респондентів першої й другої груп (6%) додають як найбільш зручний для себе варіант «отримання матеріалів щодо змін у законодавстві на місці роботи», а респонденти з більшим досвідом роботи такого не вказують ($p=0,014$).

У цілому опитані поліцейські розуміють та погоджуються з важливістю закону

в правоохоронній діяльності й суспільстві загалом. Значна кількість опитаних правоохоронців (75–91%) зазначають, що неможливо виконувати обов'язки поліцейського без поважного ставлення до закону. Цей показник у респондентів другої групи є найбільш значимим порівняно з першою групою ($p=0,011$). Також показовими є відповіді третьої групи на відміну від першої групи ($p=0,024$). Тобто в першій групі порівняно з другою та третьою найменший відсоток поліцейських, які вважають, що неможливо виконувати обов'язки поліцейського без поважного ставлення до закону. Водночас опитаних, які не визначилися з відповіддю на це запитання, у першій групі значно більше, ніж у другій ($p=0,003$) і третій ($p=0,007$) групах.

Майже всі опитані (96–100%) вважають, що дотримуватися законів повинні всі учасники правовідносин. Цей варіант відповіді обрали опитані другої та третьої груп відповідно. У першій групі є респонденти, яким було важко відповісти ($p=0,018$).

Утримуватися від порушення законності в службовій діяльності більше половини опитаних (54–64%) спонукає їх правова позиція, заснована на певних життєвих принципах, третину опитаних (29–35%) – звичка дотримуватися законів, а кожного десятого (7–13%) – страх покарання. Показовим є той факт, що для зменшення порушень законності серед поліцейських деякі опитані другої ($p=0,039$) і третьої ($p=0,035$) груп, на відміну від першої групи, пропонують посилити громадський контроль за діяльністю поліцейських.

Для зменшення порушень законності серед поліцейських, на думку опитаних, необхідно більш ретельно добирати кадри (38–45%), систематично підвищувати престиж цієї професії (38–45%) та посилити юридичну відповідальність (9–11%). Також деякі респонденти надали власні пропозиції щодо зменшення порушення законності серед поліцейських. На їх думку, необхідні такі заходи:

- удосконалення законодавчої та нормативної бази, розширення кола прав поліцейського (відповіді «захист прав і свобод поліцейського», «зробити нормальні закони, а не тільки для громадян», «приспосувати чинне законодавство та розширити обов'язки поліцейського», «не потрібно ще більше звужувати межі законності для поліцейських», «надати юридичну захищеність»);

- упровадження якісного професійного відбору кадрів (відповіді «прозора процедура відбору», «підвищення рівня відбору кандидатів»);

- удосконалення соціального забезпечення та соціальних гарантій (відповіді «підвищення заробітної плати в декілька разів», «збільшення грошового забезпечення», «соціальний захист працівників поліції», «соціальні пільги»);

- поліпшення матеріального забезпечення діяльності та умов праці (відповіді «надання належних соціальних умов», «нормований робочий час», «щоб держава надавала для роботи необхідний інвентар», «гідні умови праці»).

Серед факторів, які чинять негативний вплив на правосвідомість поліцейського, третина респондентів (29–32%) зазначають недосконалість чинного законодавства; майже кожен четвертий (18–23%) вказує на існуючу політичну й економічну ситуацію в державі, а кожний сьомий (14–15%) пов'язує це з відсутністю необхідного обсягу правових знань у поліцейських. Значимими є показники того, що для деяких представників першої ($p=0,000$) і третьої ($p=0,006$) груп хвилюючим є питання відсутності можливості отримати юридичну консультацію. При цьому жодний представник другої групи не має в цьому потреби.

Варто також зазначити, що представники другої ($p=0,014$) і третьої ($p=0,000$) груп не обмежилися запропонованими варіантами відповідей (порівняно з першою групою), а додатково висловили власні думки в графі «інше». Поряд із запропонованими факторами, які можуть негативно впливати на правосвідомість поліцейського, ними було названо такі: «постійні зміни в законодавстві, у тому числі реформи», «прийняття законів, які унеможливають виконання службових обов'язків», «низьке матеріально-технічне забезпечення», «вибірковий принцип дії законів, випадки, коли закони не працюють», «низький інтелектуальний та освітній рівень деяких працівників поліції, особистісні характеристики, що не дозволяють усвідомлювати загальнодержавні цінності, жадність та егоїзм».

Більшість поліцейських (69–73%) глибоко переконані в безпосередній залежності професіоналізму особистості й діяльності від ступеня сформованості як когнітивного, так і інших складників правосвідомості. Водночас значні відмінності найбільш виражені в другій групі ($p=0,039$) порівняно з третьою групою. Найбільше невизначених респондентів щодо питання зв'язку рівня правосвідомості та рівня професіоналізму поліцейського в першій ($p=0,01$) і третій ($p=0,025$) групах порівняно з другою групою.

Понад половину респондентів (53–57%) схильні до розуміння того, що право – це сукупність усіх нормативно-правових ак-

тів, які діють у державі; третина опитаних (26–33%) вважають, що право – це реальні суспільні відносини, закріплені в нормах права. Статистично значимі відмінності наявні в респондентів першої групи ($p=0,022$) порівняно з третьою групою осіб. Серед представлених в анкеті тлумачень поняття «право» кожний десятий представник (10%) першої групи не обрав жодного та не зміг визначитися з відповіддю.

Більше половини респондентів (53–62%) вважають, що в регулюванні суспільних відносин право й мораль мають значення однаковою мірою. У першій групі найменше опитаних щодо другої ($p=0,026$) і третьої ($p=0,05$) груп, які вважають, що в регулюванні суспільних відносин пріоритет повинен надаватися праву. Водночас найбільше невизначених із відповіддю респондентів у першій групі порівняно з другою ($p=0,003$) та третьою ($p=0,000$) групами.

Більшість респондентів (64–80%) згодні з твердженням, що професійне відношення поліцейських до права виражається через розуміння законодавства, визнання пріоритету права над іншими цінностями (особистими, службовими тощо), оцінку права як справедливого регулятора суспільних відносин, звичку дотримуватися закону. Найбільшій кількості опитаних першої групи було важко визначитися з власною позицією щодо зазначеного твердження порівняно з другою ($p=0,000$) і третьою ($p=0,000$) групами.

Найменше респондентів першої групи, на відміну від другої ($p=0,041$) і третьої ($p=0,028$) груп, згодні з твердженням, що професійне відношення поліцейських до права виражається через розуміння законодавства, визнання пріоритету права над іншими цінностями (особистими, службовими тощо), оцінку права як справедливого регулятора суспільних відносин, звичку дотримуватися закону.

Більшість опитаних (67–77%) не згодні з тим, що за допомогою права можна вирішити всі проблеми сучасного суспільства. Думка поліцейських першої групи розділилася на два варіанти відповіді («так» і «ні»). Вагання із цього питання не виявив жодний респондент першої групи на відміну від другої й третьої груп ($p=0,000$). Лише за цим питанням у першій групі не виявлено респондентів, які не змогли визначитися з відповіддю.

Основним призначенням правових норм, на думку кожного четвертого правоохоронця (23–28%), є охорона прав і законних інтересів громадян; кожний п'ятий респондент (21–22%) здатний вбачати основне їх призначення в забезпеченні порядку в суспільстві.

Половина опитаних (46–55%) згодні з тим, що чим суворішим є покарання, тим краще люди дотримуються законів. Третина респондентів (29–38%) з таким висновком не згодні. П'ята частина респондентів третьої групи заважилися висловити свою думку.

Права й свободи людини є найвищою цінністю для більшості опитаних поліцейських (67–87%). Із цим твердженням більше згодні опитані другої групи, ніж опитані першої групи ($p=0,004$). До того ж найбільше респондентів, частково згодних із цим твердженням, спостерігається в першій групі. Показник відмінності першої групи від другої становить $p=0,001$, а першої групи від третьої – $p=0,024$.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, спостерігаються відмінності між групами в обізнаності з правовими поняттями. Зокрема, кожна десята особа першої групи (13%) має вузькокваліфікований (одноманітний) практичний досвід роботи в поліції, який реалізовувався за допомогою певних отриманих знань і не вимагав збільшення знань у галузі права. Водночас 10% представників першої групи обстежених навіть не мають чіткого уявлення про поняття «право». А найбільша кількість упевнених у власному рівні професійних знань поліцейських спостерігається в другій групі.

Юридична майстерність поліцейського перебуває в безпосередній залежності від системного характеру набуття професійних знань у галузі права. Без постійного прагнення до пізнання та розуміння правових норм не може існувати обґрунтована, точна й правильна оцінка поліцейськими правових явищ, формування ціннісних установок та орієнтацій, адекватних службовій діяльності [3, с. 130]. Ступінь готовності поліцейського дотримуватися тих чи інших правових норм у професійній діяльності та в повсякденності свідчить про певний рівень сформованості й розвитку його професійної правосвідомості.

На формування правосвідомості поліцейського впливають як зовнішні (сім'я, навчальний заклад, професійне оточення, суспільство, політична й економічна ситуація в державі, менталітет тощо), так і внутрішні (психофізіологічні особливості, розумові здібності, особливості характеру, вольові якості тощо) фактори. Водночас на становлення професіонала поряд із зовнішніми факторами суттєво впливають саморозвиток і самоосвіта. Відповідно, розвиток когнітивного складника правосвідомості спонукає поліцейського до подальшого вдосконалення своїх здібностей, до

Таблиця 1

Результати опитування за анкетною

Запитання анкети	Групи респондентів, %			Відмінності (Φ^* -критерій Фішера), $p < 0,05$					
	1 група	2 група	3 група	1-2		2-3		1-3	
Отримані дані				Φ	p	Φ	p	Φ	p
1. Як часто Ви відчуваєте брак знань у галузі права під час вирішення питань у службовій діяльності?									
Часто	6	0	4	2,57	0,004	2,33	0,019	0,49	0,10
Іноді	77	75	86	0,24	0,10	1,63	0,052	1,24	0,10
Не відчуваю зовсім	4	18	6	2,46	0,005	2,21	0,013	0,49	0,10
Важко відповісти	13	7	4	1,05	0,10	0,77	0,10	1,76	0,039
2. Ви вважаєте, що поняття «право» – це:									
Сукупність усіх нормативно-правових актів, що діють у державі	53	57	54	0,44	0,10	0,36	0,10	0,11	0,10
Реальні суспільні відносини, що закріплені в нормах права	26	32	33	0,73	0,10	0,13	0,10	0,86	0,10
Сукупність природних прав, які належать людині від народження	11	7	11	0,77	0,10	0,81	0,10	-	-
Важко відповісти	10	4	2	1,33	0,092	0,69	0,10	2,01	0,022
3. Чи можливо виконувати обов'язки поліцейського без поважного ставлення до закону?									
Так	8	6	7	0,41	0,10	0,24	0,10	0,20	0,10
Ні	75	91	89	2,28	0,011	0,39	0,10	1,97	0,024
Важко відповісти	17	3	4	2,61	0,003	0,32	0,10	2,37	0,007
4. Які з перелічених факторів, на Вашу думку, чинять негативний вплив на правосвідомість поліцейського?									
Відсутність необхідного обсягу правових знань	14	15	14	0,22	0,10	0,24	0,10	-	-
Непорозуміння та напружені відносини в колективі	6	8	4	0,62	0,10	1,50	0,066	0,74	0,10
Конфлікт професійних інтересів і законодавства	11	6	11	1,41	0,08	1,59	0,056	-	-
Політична та економічна ситуація в державі	18	22	23	0,78	0,10	0,21	0,10	1,00	0,10
Авторитет керівництва	6	4	3	0,72	0,10	0,48	0,10	1,19	0,10
Недосконалість чинного законодавства	32	29	30	0,51	0,10	0,19	0,10	0,36	0,10
Відсутність можливості отримати юридичну консультацію	4	0	2	3,10	0,000	2,41	0,006	0,96	0,10
Нігілістичне ставлення до права	3	3	2	-	-	0,56	0,10	0,52	0,10
Невизначеність посадових обов'язків	6	11	7	1,41	0,08	1,23	0,10	0,33	0,10
Інше	0	2	4	2,18	0,014	1,05	0,10	3,26	0,000
5. Чи згодні Ви з тим, що чим вищий рівень правосвідомості поліцейського, тим вищий рівень його професіоналізму?									
Так	73	82	69	1,12	0,10	1,76	0,039	0,47	0,10
Ні	17	18	24	0,14	0,10	0,86	0,10	0,92	0,10
Важко відповісти	10	1	7	2,31	0,01	1,95	0,025	0,57	0,10
6. Чи вважаєте Ви необхідною для Вас та Ваших колег наявність знань принципів і норм права?									
Так	96	99	94	1,05	0,10	1,71	0,044	0,49	0,10
Ні	0	1	4	1,04	0,10	1,18	0,10	2,13	0,016
Важко відповісти	4	0	1	2,09	0,018	1,16	0,10	1,07	0,10

Подовження таблиці 1

7. Дотримуватися законів повинні всі учасники правовідносин або тільки поліцейські?									
Усі учасники правовідносин	96	100	100	2,10	0,017	-	-	2,14	0,016
Тільки поліцейські	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Тільки державні службовці	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Важко відповісти	4	0	0	2,09	0,018	-	-	1,13	0,10
8. Які заходи, на Вашу думку, необхідно прийняти для зменшення порушень законності серед поліцейських?									
Посилити юридичну відповідальність	11	9	9	0,42	0,10	-	-	0,43	0,10
Більш ретельно добирати кадри	38	42	45	0,52	0,10	0,45	0,10	0,91	0,10
Систематично підвищувати престиж цієї професії	45	39	38	0,77	0,10	0,15	0,10	0,91	0,10
Посилити громадський контроль за їх діяльністю	0	2	1	1,76	0,039	0,61	0,10	1,81	0,035
Інше	6	8	7	0,50	0,10	0,28	0,10	0,26	0,10
9. Чому, на Вашу думку, має бути відданий пріоритет у регулюванні суспільних відносин – праву чи моралі (у разі їх конфлікту)?									
Праву	17	33	30	1,94	0,026	0,38	0,10	1,64	0,05
Моралі	8	10	6	0,36	0,10	0,86	0,10	0,42	0,10
Однаковою мірою	56	53	62	0,31	0,10	1,10	0,10	0,65	0,10
Важко відповісти	19	4	2	2,59	0,003	0,69	0,10	3,27	0,000
10. Чи згодні Ви з тим, що за допомогою права можна вирішити всі проблеми сучасного суспільства?									
Так	13	18	20	0,72	0,10	0,3	0,10	1,00	0,10
Ні	77	72	67	0,60	0,10	0,63	0,10	1,18	0,10
Важко відповісти	0	10	13	3,34	0,000	0,55	0,10	3,91	0,000
11. Які з перелічених мотивів спонукають Вас утримуватися від порушення законності в службовій діяльності?									
Правова позиція заснована на певних життєвих принципах	54	54	64	-	-	1,26	0,10	1,10	0,10
Страх покарання	13	11	7	0,35	0,10	0,87	0,10	1,09	0,10
Звичка дотримуватися закону	31	35	29	0,47	0,10	0,80	0,10	0,24	0,10
Інше	2	0	0	1,56	0,059	-	-	1,53	0,063
12. Чи згодні Ви з твердженням, що професійне відношення поліцейських до права виражається через розуміння законодавства, визнання пріоритету права над іншими цінностями (особистими, службовими тощо), оцінку права як справедливого регулятора суспільних відносин, звичку дотримуватися закону?									
Так	64	79	80	1,74	0,041	0,14	0,10	1,90	0,028
Ні	4	12	10	1,60	0,055	0,36	0,10	1,28	0,10
Важко відповісти	32	9	10	3,1	0,000	0,20	0,10	2,96	0,000
13. У чому, на Вашу думку, основне призначення правових норм?									
Забезпечувати порядок у суспільстві	22	20	21	0,45	0,10	0,26	0,10	0,22	0,10
Охороняти права й законні інтереси громадян	23	28	25	1,04	0,10	0,71	0,10	0,43	0,10
Сприяти викориненню відносин, не властивих цивілізованому суспільству	6	2	3	1,92	0,027	1,04	0,10	1,35	0,089
Забезпечувати рівність усіх громадян	14	14	14	-	-	-	-	-	-
Сприяти розвитку політичних, економічних та інших суспільних відносин	7	6	7	0,37	0,10	0,43	0,10	-	-

Закінчення таблиці 11

Захищати порушені права й законні інтереси громадян	16	16	18	-	-	0,55	0,10	0,48	0,10
Сприяти запобіганню можливих правопорушень	13	14	12	0,26	0,10	0,62	0,10	0,28	0,10
14. Чи згодні Ви з думкою, що чим суворішим є покарання, тим краще дотримуються законів?									
Так	46	55	51	0,94	0,10	0,46	0,10	0,53	0,10
Ні	38	34	29	0,43	0,10	0,63	0,10	1,01	0,10
Важко відповісти	16	11	20	0,76	0,10	1,46	0,072	0,55	0,10
15. Чи згодні Ви з тим, що права й свободи людини є найвищою цінністю?									
Так	67	87	79	2,53	0,004	1,24	0,10	1,44	0,075
Ні	0	1	1	1,04	0,10	-	-	1,06	0,10
Частково	25	6	11	2,87	0,001	1,05	0,10	1,97	0,024
Важко відповісти	8	6	9	0,41	0,10	0,66	0,10	0,18	0,10
16. Яким чином Ви вважали б за краще отримувати інформацію, яка Вас цікавить, про державу та право (зміни в законодавстві)?									
Через засоби масової інформації	14	20	18	0,98	0,10	0,34	0,10	0,68	0,10
За допомогою мережі Інтернет	25	18	24	1,04	0,10	0,99	0,10	0,14	0,10
Самостійно	12	13	12	0,19	0,10	0,21	0,10	-	-
За допомогою освіти	46	46	46	-	-	-	-	-	-
З інших джерел	3	3	0	-	-	2,33	0,018	2,19	0,014

активних дій заради професійного обов'язку як усвідомленої необхідності.

Ефективність професійної діяльності детермінована наявністю в особистості поліцейського таких рис: сформованих правових переконань і звичок безумовного дотримання вимог законності; глибокого розуміння принципів та інститутів права, віри в їх справедливість; нетерпимості до будь-яких порушень права; стійких звичок щодо виконання правових норм; загостреного почуття справедливості, законності; спроможності аналізувати ситуації та вміло їх вирішувати.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні інтеркореляційних зв'язків психологічних детермінант правосвідомості в сучасних поліцейських та їх інтерпретації. Крім цього, перспективним вважаємо вивчення зв'язку між характерологічними особливостями сучасних поліцейських (встановлених за 16-факторним

опитувальником Р. Кеттелла) та визначеними рівнями розвитку їх правосвідомості в групах із різною вислугою років у правоохоронній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Титаренко Т.А. Значение правосознания в становлении сотрудника ОВД. Психопедагогика в правоохранительных органах. 2011. № 1. С. 45–47.
2. Поліщук П.В. Особливості взаємовпливу правосвідомості та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. Філософські та методологічні проблеми права. 2014. № 1. С. 101–110.
3. Коноплева И.Н., Калягин Ю.С. Формирование правосознания и личности юриста в вузе. Психопедагогика в правоохранительных органах. 2010. № 3(42). С. 25–28.
4. Цуркан О.В. Функції правосвідомості працівників органів внутрішніх справ у сучасних умовах. Право і суспільство. 2012. № 1. С. 63–68.
5. Бойков А.Д. Правовая культура и вопросы правового воспитания. М., 1994. 220 с.